

Rett, samfunn, tekst og legitimitet

Første forelesning del B, ex.fac. Juss
mars 2015

Inger-Johanne Sand, IOR

- Oversikt over forelesningene 5.-6.mars., 20.mai 2015, del B :
- I. Intro : Hva er den moderne retten?
- **Rett, språk, samfunn, verdier: Kunnskaper om retten.**
- II. **Rettsens funksjon i det moderne samfunn – endring/stabilitet**
- III. **Den moderne rettsens grunnleggende verdier**
- IV. **Skillet mellom *stat* og *samfunn*.**
Makt og begrensning av makt.
- V. **Rett, politikk, etikk og moral : *ulike* kommunikasjoner**
- VI. **Institusjoner** retten er med på å skape.
- VII. **Teorier om rettsens funksjon i samfunnet.**
Forholdet mellom ***rett, politikk og etikk***
- VIII. **Rettsens språk og tekster:** - kompleksitet, endring og mangetydighet
- IX. **Rettsens utvikling over tid :** - formell, materiell og refleksiv rett
- X. **Rettsens pluralisme og polysentri**
- XI. **Rettsens internasjonalisering**

- **I. Intro : Hva er ex. fac : Tilbyr flere forståelsesrammer om hva retten er, - og hvordan den kan forstås :**
- **Utgangspunkt: Rettsvitenskap som studium, hva bør vi lære?**
- *Ex.fac : Del C – Logisk argumentasjon og språk,*
- *Del A – Rettsfilosofi: - retten som praktisk fornuft,*
- *- normteori, - tolkning,*
- *- rettsrealisme – språket som det er,*
- *- utilitarisme – samfunnsnytte,*
- *- Kantiansk naturrett – frihetsrettigheter, (universelle teorier)*

- ***Del B: Å forstå retten og dens utvikling som en del av samfunnet:***
- ***Retten: - 1) som et eget normativt og rettslig system, (rettsteori)***
- ***- 2) som en funksjon i det moderne samfunn, (rettssosiologi)***
- ***- 3) og som en del av samfunnets utvikling over tid, (rettshist.)***
- ***- Felles verdier: - demokrati, - menneskerettigheter, - rettsstat,***
- ***- Språk og tekster som sitt redskap,- knappe tekster, (språketeori)***
- ***- Autoritative og legitime institusjoner, og rettens former,***
- ***- Samfunnet organisering: rett/politikk/etikk,***
- ***- Rett og makt,***

- **Ulike perspektiver på retten som en del av samfunnet :**
- **Retten som et *autonomt og normativt system*: - positivt angitt rett, (lovgivning, avtaler,) *uavhengige domstoler, objektiv fortolkning,***
- **Retten som en normativ orden og som en sosial funksjon i *samfunnet, som skaper normativ forutberegnelighet, konsekvenser og muligheter for endring* : - rettsregler, institusjoner, avtaler, *prinsipper, prosesser,***
- **Stabilisering og endring: Retten som en 'maskin for endring'.**
- **Retten er *historisk utviklet i og skapt som en del av samfunnet*: - normer, prinsipper, institusjoner og betydning *varierer over tid,***
- **Retten uttrykkes gjennom språket, og består av ulike *tekster***
- **Retten uttrykker sentrale *verdier*: menneskerettigh., demokrati, rettsstat, rettf.het**
- **Retten regulerer *konflikter-linjer i samfunnet***
(Stat/individ, - marked/miljø, - effektivitet/velferd, - straff/forbedring, tilgivelse)
- **Retten er organisert som sett av *institusjoner og prosedyrer*: demokrati, - lovgivning, - domstoler, - sivil- og straffeprosess, - offentlig forvaltning, - avtalerett,**
- ***Forholdet mellom rett, politikk og etikk***
- ***Rett og makt* : Retten regulerer statens bruk av legal / legitim tvangsmakt**

- **Vi har behov for ulike typer av kunnskaper om retten,**
- - Vi trenger kunnskaper om ***retten de lege lata***, slik retten er innenfor sitt autonome rom, (rettsdogmatisk)
- - Vi trenger kunnskaper om ***hvordan retten fungerer i praksis***, - om hvilke ***konsekvenser*** rettsregler har,
- - Vi har behov for analyser av hvordan rettsregler og rettslige avgjørelser har ***makt og innflytelse*** i samfunnet, (rettssosiologi)
- - Vi har behov for ***kunnskaper og teorier om rettferdighet***, og om hvordan retten oppfattes i samfunnet, (rettsfilosofisk)
- - Vi har behov for kunnskaper om **hvordan lover og traktater blir til**,
- - Vi trenger kunnskaper om **rettspolitiske diskusjoner** om retten,
- - Vi trenger kunnskaper om ***hvordan språket fungerer og brukes i lovene***, i rettssalen, i avtaler advokater lager osv,
- - og om hva ***språkets begrensninger*** er, (språketeori, retorikk, psykologi)
- - Vi trenger kunnskaper om ***hvordan jurister kartlegger faktum***,
- - Vi trenger kunnskaper ***om internasjonal rett og om andre lands rettssystemer***..... (komparativt)

- **Rettsvitenskap i vid forstand : Vi har ulike supplerende kunnskaper om retten - ut over det rettsdogmatiske :**
- - ***rettsfilosofi*** – retten som praktisk fornuft og *erkjennelse*, hva konstituerer retten som praktisk fornuft, - på norm-nivå,
- - retten og grunnleggende *verdier*, - rett og *rettferdighet*
- - ***rettsteori*** – teorier om forholdet mellom *retten, individer, samfunn og grunnleggende verdier*, - *rettens funksjon*, - demokrati, - rettsstat, - velferdsstat mv, - teorier om samfunnet,
- - ***rettssosiologi*** – hvordan retten skapes av samfunnet, og hvordan den påvirker samfunnet, - empirisk og teoretisk,
- - ***rettsøkonomi*** – hvordan økonomisk teori og praksis påvirker retten, - empirisk og teoretisk,
- - ***rettshistorie*** – historisk oversikt over rettens utvikling over tid,
- - ***rettspsykologi***, - vitnepsykologi, - ***rettsretorikk***, - hermeneutikk,
- - ***rettspolitik*** – retten som resultat av demokratisk lovgivning, mulighetene for å diskutere hva gode lover er,
- **Andre typer av kunnskaper om retten og om rettens betingelser kan gi viktige bidrag til å forstå betydningen av rettsdogmatiske kunnskaper.**

- Jurister trenger kunnskaper om hvordan samfunnet fungerer på de relevante områdene:
- - utlendingsrett: - hvem er de som søker om asyl og oppholdstillatelse, - hva har de flyktet fra?
- - miljørett: - hva betyr 'bærekraftig utvikling', - hvorfor er det viktig å definere,
- - diskrimineringsrett: - hva betyr det å diskriminere, - hvilke negative konsekvenser har det, hvem er utsatt for diskriminering, hva er lovlig og hva er ikke lovlig diskriminering?
- - hva betyr 'fri bevegelse', - hvorfor er for bevegelse viktig, og hvorfor er miljø-, helse- og sosial beskyttelse viktig? – og hvordan kan de avveies?
- - hvorfor er ytringsfrihet viktig?

- ***Ulike former for kunnskap om retten på ulike logiske og vitenskapelige nivå:***
- - ***Første ordens nivå:*** - den rettsdogmatiske tolkning og anvendelse av kjente og relevante rettskilder,
- - ***hva er gjeldende rett?*** - tekstene, - rettslig argumentasjon,
- - ***Andre ordens nivå:*** - utvikling av rettslig metode, - systematisering av og refleksjon over rettslig metode, tolkning,
- - utvikling av rettskildelæren, - begrepsdannelse,
- - rettspolitisk eller etisk kritikk av gjeldende rett,
- - ***Tredje ordens nivå:*** - hvordan fungerer retten i forhold til de formål og oppgaver den har fått i samfunnet ?
- - ***bidrar den til forutberegnelighet og rettferdighet?***
- - hva er rettens interaksjon med andre former for kommunikasjon i samfunnet: politikk, økonomi, vitenskap, mv

- **II. Rettens funksjon i det moderne samfunn – sammenheng, tvetydighet og spenninger 1 – 4 :**
- **Rettens funksjon er å skape stabiliserte og generaliserte (felles) normative forventninger som bidrar til normativ forutberegnelighet**
- **Samtidig gir grunnloven *kompetanse til endring av lovene*, og muliggjør derved kontinuerlig rettslig endring av samfunnet.**
- Retten er *uttrykk for utøving av makt* og kontroll av makt.
- *Retten inneholder flere spenninger i sitt forhold til samfunnet.*
- **Rettens tvetydigheter og spenninger :**
- **1) – forutsigbarhet /stabilisering, vs samtidig å bidra til muligheter for kontinuerlig forandring,**
- - Menneskelig kommunikasjon og samhandling forutsetter en balanse mellom 1.1) stabilisering og 1.2) forandring: - gjennom felles foranderlige rettslige normer.
- - Retten må være forutsigbar, (Gr.l.§§ 96 og 97)
- - Paradoks: Retten som redskap for kontinuerlig forandring?

- **Rettenns spenninger og tvetydighet, 2 - 4 :**
- **Moderne samfunn utvikles gjennom ulike verdier som står i en produktiv motsetning til hverandre.**
- **2) – Individuell frihet (rettigheter), vs det å skape et samfunn med gjensidig tillit og felles normer som forplikter,**
- **- Retten er nødvendig for å stabilisere både frihetsrettigheter og samfunnsorden, - frihet og samfunn forutsetter hverandre**
- **3) - Retten som utøvelse av makt vs kontroll av makt:**
- **Retten gjør det mulig å utøve makt, i medhold av lover, og for å gi nye lover og traktater, ta beslutninger mv,**
- **Retten skal samtidig regulere og kontrollere utøvelse av makt, og beskytte mot vilkårlig utøvelse av makt,**
- **- retten som legitimering ved statens bruk av fysisk makt,**
- **4) - Retten som komplekst språk vs krav om knappe tekster :**
- **- retten har ‘hele’ språket til disposisjon, men må gjøre valg,**
- **- knappe tekster kan være presise, og samtidig svært uklare,**

- **Hvorfor må vi se retten i dens historiske, språklige og samfunnsmessige kontekst?**
- Retten *regulerer mange områder og konflikter* i samfunnet, der ulike *hensyn og verdier kan stå i et motsetningsfylt og uavklart forhold til hverandre*, (f.eks. miljø vs effektive markeder)
- Retten kan ha ambisiøse formål, men *språket kan være knapt og preget av konsensus-pregete og vage standarder*,
- Rettsreglene kan være utilstrekkelige, og de *kan inneholde motsigelser og uklarheter*,
- Endringer i de faktiske og sosiale forhold kan være vanskelige å ta tilstrekkelig hensyn til i de gjeldende reglene,
- *Retten bruker og refererer til vitenskapelige, kunnskapsbaserte, politiske og økonomiske ord og begreper, og det er ikke alltid klart hvordan de skal tolkes*,

- **Rettenns funksjon i det moderne samfunn. Eksempler :**
- **Rettslige institusjoner og grunnleggende normer :**
- - lovgivningsprosesser, - retten som en operasjonalisering og stabilisering av politiske prosesser, - legalitetsprinsippet,
- - retten muliggjør forandring gjennom stabilisering,
- - rettsstat / domstolene: - konfliktløsning, - straffesaker,
- - statsborgerskap, - politisk asyl: flyktningstatus,
- - frihetsrettigheter: - ytrings- og organisasjonsfrihet,
- - internasjonale avtaler,
- - den offentlige forvaltning: - legalitet, rettssikkerhet, vedtak.
- - offentlighetsprinsippet, habilitet, - saklighet,
- - arbeidsretten: - retten til å organisere seg, forhandle, streike mv,
- - familie, ekteskap, - barns rettigheter,
- - kontraktsretten,
- - selskapslovgivningen, - finansmarkeder,
- - foreninger, - medlemskap, - stiftelser,

- **III. Den moderne rettes grunnleggende verdier:**
- - Den moderne retten er historisk skapt over tid, - den bygger på bestemte verdier, og den har utviklet bestemte institusjoner,
- 1) **Universelle, individuelle frihets- og menneskerettigheter**,
- menneskelig verdighet, (UN Universal Declaration of Rights)
- 2) **Demokrati**, demokratisk valgte lovgivende forsamlinger og demokratiske lovgivningsprosesser, - **åpenhet og offentlighet** i Storting , regjering og forvaltning, (folkesuveren.)
- 3) **Rettsstat og rettssikkerhet**, - uavhengige domstoler,
- Vi kan knapt tenke oss det moderne samfunn og retts-system uten disse verdiene og de institusjonene de har utviklet.
- *Retten bygger på verdiene.*
- *De har avgjørende betydning for rettens legitimitet i samfunnet.*

- **Hvorfor bygger retten på disse grunnleggende verdiene? Hvorfor er de viktige? Og hva betyr de?**
- Tilbakeblikk på rett og moralfilosofi, Kant, den frie vilje,
- **Betydningen av individenes frihet, og av retten til frihet:**
- - individuell frihet er en grunnleggende verdi i seg selv,
- og forutsetning for at moderne demokratiske samfunn kan fungere,
- - definisjonen av individet i det moderne samfunnet, (retten bidrar)
- - ytrings-, forsamlings- og organisasjonsfrihet definerer og bidrar til å skape det sivile samfunn,
- - likhetsprinsippet for frihetsrettigh., - vern mot maktovergrep,
- Frihetsrettigheter kan komme i konflikt med hverandre:
- eks: - ytringsfrihet vs vern mot diskriminering,
- Absolutte frihetsrettigheter kan stå i konflikt med det å skape et samfunn der alle ivaretas, og får komme til ordet.
- **Individuell frihet er en forutsetning for demokratiske samfunn,**
- - **krav om frihet og likhet** er vanskelig å forene med andre former for samfunnsmessig organisering enn den **demokratiske,**

- **Demokrati :**
- Bare **demokratiske og åpne lovgivningsprosesser** kan gi lik innflytelse til alle, offentlighet, og åpenhet overfor nye ideer, og dermed legitimitet for retten i dag, (Habermas)
- - **demokrati innebærer en kontinuerlig prosess** med diskusjon av ny lovgivning, - flertallets makt er alltid midlertidig, og alt er åpnet til diskusjon,
- - **krav til demokratiske prosesser: - åpne, offentlige, rasjonelle, alle argumenter skal fram og kunne imøtegå,**
- - **alle argumenter skal kunne prøves mot hverandre,**
- - demokratiske lovgivningsprosesser innebærer at nye lover kan skapes gjennom utøvelse av demokratisk politisk makt, og åpenhet,
- - **uavhengige domstoler** løser konflikter innenfor rammene av lovene, og rettsstatlige prinsipper,
- - **offentlighetsprinsippet** i lovgivningsprosesser, offentlig forvaltning, domstolene, - kan bidra til **kontroll av makten,**
- - det sivile samfunn med ytringsfrihet,
- - Avgjørende for rettens og lovgivningens **legitimitet,**

- **Rettsstat – rettssikkerhet:**

- - «med lov skal land styres», - **legalitetsprinsippet**, - «ingen kan fengslig anholdes uten ved lov og dom»,
- - demokratisk og åpen lovgivning,
- - **uavhengige domstoler**, som gjennom rettsanvendelse og prøvingsrett kan kontrollere den politiske og lovgivende makt, og den offentlige forvaltnings rettsanvendelse,
- - den offentlige forvaltning og uavhengige domstoler anvender lovene gjennom rettslige beslutningsprosesser,

- - statens monopol på bruk av fysisk tvangsmakt overfor borgerne kontrolleres gjennom legalitetsprinsippet, og krav om lovhjemmel og dom, Gr.I § 96
- - tilbakevirkningsforbudet, Gr.I §97,

- **Hva innebærer de grunnleggende verdier om frihetsrettigheter, demokrati og rettssikkerhet, - for retten?**
- De konstituerer den moderne retten som system, og de stabiliseres og utvikles av retten. **De er gjensidig avhengige.**
- - **frihet:** - habeas corpus, vern mot tilfeldige statlige inngrep, "ingen fengslig anholdelse uten lov og dom", Gr.l.§96.
- - menneskerettighetsloven, og konvensjonene, Gr.l. §110c,
- - ytrings- og organisasjonsfrihet, rett til informasjon, Gr.l.§100
- - **demokrati:** - lik rett til deltakelse i politiske valg og forsamlinger, - offentlighet, Gr.l. §§49 og 50 flg.,
- - **uavhengige domstoler** som i siste instans løser konflikter, §88
- - statens **monopol** på utøvelse av **legitim** tvangsmakt, §25,26,96
- - måten disse grunnleggende verdiene ivaretas på, bidrar til rettens legitimitet,
- **Hvorfor er det viktig at retten har legitimitet?**

- **Retten i et grenseland – mulige avvik i forhold til grunnleggende verdier :**

- - Norge 1940-45, - de lovlig konstituerte myndigheter la ned sine verv etter Tysklands invasjon, - fremmed styre, - komissarisk rett,
- - stor diskusjon blant eksperter på internasjonale juss om lovligheten av USAs invasjon av Irak, 2003, FN Sikkerhetsråds resolusjoner 660 og 678/1990, og 1441/2003,
- - Guantanamo / Irak-krigen: - "illegal alien combatants", - Guantanamo som et fengsel utenfor både amerikansk og internasjonal rett,
- - begrepet unntakstilstand – når ordinær rett må settes til side på grunn av nødtilstand, - streng standard,
- - anti-terror-lovgivning og omfattende unntak fra rettigheter,

- **IV. Det prinsipielle skillet mellom samfunn og stat :**
- **Det sivile samfunn er det åpne samfunn bestående av individene og deres ulike organisasjoner,**
- **Basert på *individenes frihetsrettigheter, herunder felles rettigheter: - forsamlings-, organiserings- og ytringsfrihet.***
- **Omfatter: - massemedier, sosiale medier, internett, åpne møter, politiske partier, demonstrasjoner, NGO'er, foreninger mv.**
- **Frie borgere/ fritt samfunn – forutsetning for demokratisk stat.**

- **Staten: *organisert* på basis av en konstitusjon, og med allmenn stemmerett for statsborgere.**
- **Det forutsettes at statsborgerne har frihetsrettigheter.**
- **Folket velger en lovgivende forsamling gjennom frie valg.**
- **Staten gir og har ansvar for menneskerettigheter.**
- **Statsmaktene utøver sin makt i henhold til konstitusjon og lover, og under et konstitusjonelt *ansvar, og konstitusj. begrensning.***
- ***Staten har i de moderne demokratiske samfunn monopol på bruk av tvangsmakt – internt ved politiet, - eksternt ved militæret.***

- **Forskjeller på staten og det sivile samfunn :**
(regelstyrt) (åpent)
- **I det sivile samfunn og dets organisasjoner er det åpne diskusjoner og prosesser, under forutsetning av ytringsfrihet og organisasjonsfrihet. Sivile organisasjoner tar beslutninger når de måtte ønske, evt i henhold til vedtekter. De kan følge de (lovlige) formål de ønsker.**
- **Stortinget velges ved frie demokratiske valg, Gr.l.§49 flg, og på grunnlag av konstitusjonens regler.**
- **Statsmaktene må løpende ta en rekke beslutninger ut fra den kompetanse og det ansvar de har etter konstitusjonen og de regler og prosedyrer som gjelder (på vegne av folket).**
- **Der er plikt til offentlighet, innsyn mv., men også taushetsplikt og regler for unntak fra innsyn (rikets sikkerhet).**
- **Eksempel: - en statlige embetsperson kan dømmes for brudd på taushetsplikt, mens en journalist kan frikjennes for å ha bidratt til offentlighet for de samme opplysninger.**

Eksempel stat vs samfunn :

Kommunikasjon i det moderne samfunn mellom ansvar og frihet :

- Tema: Stat (folkevalgt,/rettsregulert) / Samfunn (frihet),
- Funksjoner : (- åpne diskusjoner og ta beslutninger) / (åpne diskusjoner)
- - ytringsfrihet : - ytringsfrihet og ta beslutninger / ytringsfrihet,
- - informasjon : - **plikt til offentlighet** / frivillig informasjon
- - politisk kommunikasjon: - **ansvar for å ta** / prosess / ikke-ansvar
- **beslutninger** / fri diskusjon
- - politikk/rett/(etikk) / politikk/etikk/rett

- - offentlig myndighetsutøvelse: - rettssikkerhet / politikk
- -forvaltningsloven, - regelstyrt, åpne diskusjoner
- - forholdet til massemedia : - styrt kommunik. / åpne, samfunnsmessig disk.
- - plikt til offentlighet / frivillig offentlighet
- - taushetspliktsregler / frie medier
- - intern saksforberedelse / kildevern
- -ytringsfrihet for embetsverket? / journalister

- Ulike arenaer i offentligheten – ulike oppgaver:
- - Stortingets diskusjoner i plenum,
- - Stortingets komitébehandlinger,
- - Regjeringens og statsrådenes ansvar for å følge opp Stortingets vedtak, og for å utrede tilstrekkelig,
- - Høringene i kontroll- og konstitusjonskomiteen om statsråders ansvar,
- - Massemedienes ansvar for en åpen og kritisk offentlighet og informasjonstilgang, - NRK som public service-kanal,
- - Åpne møter, diskusjoner, demonstrasjoner mv
- - Nye sosiale medier som en offentlig/privat hybrid,

- **Det moderne samfunn i en historisk utvikling :**
- - rettsstat, - uavhengige domstoler,
- - demokrati og allmenn stemmerett, - folkevalgte lovgivere, - politisk og konstitusjonelt demokrati,
- - velferdsstat, - sosiale og like rettigheter til alle, fra staten,
- - kunnskapssamfunn, - kunnskap, reformer, lovgivning, kunnskapsbaserte rettslige standarder,
- - risikosamfunn, - teknologier med ukjente konsekvenser,
- - globalisering, - globale markeder, internasjonale traktater, internasjonale menneskerettigheter, flerkulturelle samfunn,

- **Institusjoner *mellom* samfunn og stat:**
- **Fra rettsstat til en mer omfattende stat, og flere koplinger mellom staten og det sivile samfunn :**
- - **Velferdsstat:** - sosiale tjenester og rettigheter for individene, - pensjoner, sosialhjelp, helse, utdanning, - *brukere, stat, komm., frivillige organisasjoner,*
- - **Kunnskapssamfunn:** - utdanning og kunnskap som grunnlag for lovgivning, - bruk kunnskapsbaserte begreper i lovene, - elev, student, lærer,
- - **Forskning, kunnskaper og teknologier** utvikles og deles på tvers av offentlige og private organer, - *universitetenes rolle?*
- - **Hvem eier og har rett til å utnytte** nye teknologier /kunnskaper
- - **Risikosamfunn:** - bruk av nye *komplekse teknologier,* - **føre-var-**prinsippet og bærekraftig utvikling, - *brukere – vitenskapsfelt,* - *off kontroll,*
- - **Etiske retningslinjer** supplerer lovgivning, - *etiske nemnder,*
- - **Massemediene:** - ytringsfrihet, - kildebeskyttelse,
- - **Internettet:** - hvem eier og kontrollerer internettet? - off/privat

- **V. Rett, politikk, etikk og moral : Teorier om retten i det moderne samfunn:**
- **Det funksjonelt og kommunikativt differensierte samfunn : - ulike parallelle former for kommunikasjon, som ivaretar ulike oppgaver:**
- ***Dette tydeliggjør rettens funksjon ved siden av de andre :***
- **Funksjon og oppgave :**
- **- den rettslige kommunikasjon, - logikk, kode :**
- **- den politiske, - rett, - rettferdighet ,**
- **- den økonomiske, - makt, - stat, partier,**
- **- den vitenskapelige, - penger, - marked,**
- **- den massemediale, - sannhet, - forskning,**
- **- den religiøse - nyheter, (aviser, radio, TV)**
- **- den kunstneriske - tro, (kirken)**
- **- familien - estetikk, (museer)**
- **- den pedagogiske, - kjærlighet,**
- **- etisk kommunikasjon - læring, utdanning, (skolen)**
- **- moral, menneskelig verdighet**
- **Hva retten kan/ikke kan, sammenlignet med andre kommunikasjoner**

- **En viktig del av rettens funksjoner ligger i interaksjonen og samspillet mellom rett, politikk, etikk, vitenskap, økonomi osv.**
- **Rett – politikk** - lovgivning,
- **Rett – økonomi** - kontrakter, marked, konkurranse,
- **Rett – vitenskap** - begreper, kunnskap, standarder, premisser for lov og dom,
  - eksempler på begreper: tilregnelighet, barnets beste, konkurranse, forurensning
- **Rett – etikk**
  - grenser for hva retten bør gjøre,
  - ivareta menneskelig verdighet,
  - etisk refleksjon,
- **Rett - moral** : Felles rett – personlige moralske normer
- Når vi ser retten i relasjon til andre funksjoner, kommer det tydeligere frem hva som er rettens oppgaver, og andres.
- **Det er lettere å se grensene for hva den rettslige kommunikasjonen kan, og hva den ikke kan.**

- **Rett, politikk, etikk og moral** : - har ulike oppgaver, - er ulike grunnleggende måter å kommunisere allment om samfunnet på :
  - - i samfunn med frie individer vil det være ulike synspunkter, ulike interesser mv,
  - - det er derfor **behov for ulike måter å kommunisere om samfunnet på slik at uenighet og konflikt kan uttrykkes,**
  - - «hva er det gode samfunn», «hvordan organiseres samfunnet best»,
- **Politikk** er den *åpne og frie* meningsutveksling ved valg, i folkevalgte forsamlinger og i det sivile samfunn, - alle relevante argumenter, uenighet,
  - - *saklig, rasjonell deliberasjon, men også subjektiv, interesse-baserte argumenter,*
  - - *meninger brytes, informasjon, - det kan fattes vedtak (lover), - det utøves makt,*
- - **Retten** er *samfunnets generelle, felles normer*, vedtatt ved demokratisk lovgivning, eller v/avtale, - anvendes og tolkes i rettens institusjoner : en mer bundet form, - lovgivning: kopling mellom politikk og rett, - rettens autonomi,
- - **Etikken** ivaretar de helt grunnleggende normene om individenes **selvbestemmelse og verdighet og retten til lik behandling**, - grense-argument,
- - **Moralen** er den enkeltes krav til seg selv,
- Denne **differensieringen av ulike logikker** for å diskutere felles forhold, er viktig.

- **Rettsens funksjon i samfunnet :** - å skape og stabilisere normative, kontrafaktiske forventninger,
- - normative forventninger er stabile,
- - rettslige normer gjelder selv om de ikke alltid følges,
- - retten bidrar til et stabiliserende rammeverk for samfunnet.

- **Rettslig argumentasjon er bundet til det som er akseptert som rettslige kilder,**
- **Rettslige normer er generelle, for hele samfunnet.**
- - De bidrar til å koordinere, organisere og stabilisere over tid.
- - Retten muliggjør løpende beslutninger i henhold til tidligere vedtak.

- **I lovgivningsprosessene er det uenighet, men det velges side når lovene vedtas.**

- Rettsanvendelsen er bundet til rettslige kilder.
- Samtidig blir det liggende **uenighet og konflikter bak lovene.**
- I rettsanvendelsen tar vi beslutninger i henhold til lovenes innhold.
- Domstolene løser rettslige konflikter når partene ikke er enige, og tar autoritative beslutninger om hva som er gjeldende rett.

- **Forholdet mellom rett og politikk:**
- ***Politiske diskusjoner* foregår: - i det sivile samfunn, åpent og uten bestemte former, og med uenighet,**
- - og det skjer i **organiserte partier** og i andre organisasjoner, - ved valg til og i **de folkevalgte organer**, også her med uenighet,
- - her kan **alle som ønsker det, komme til orde** og delta,
- ***I de folkevalgte organer*** har politiske diskusjoner til formål at det skal tas beslutninger (lover, budsjett), men de kan utsettes.
- ***Lovgivningsprosesser*** er koplinger mellom politikk og rett.
- **Forarbeider** er politiske og rettslig relevante tekster.
- ***I retten*** anvendes lovene, det besluttes innenfor de rammer som er gitt, og i henhold til juridisk metode. **Man må beslutte.**
- Som jurist kan man også delta i rettspolitiske diskusjoner om lovenes egnethet
- **Rett og politikk er separate, men gjensidig avhengige funksjoner**

- **Forholdet mellom rett og etikk: Hva er etikk?**
- Retten regulerer mange forhold i samfunnet, men det kan alltid skje endringer eller oppstå situasjoner som **lovgiver ikke tenkte på**, eller ikke kunne tenke på, og der **retten ikke når fram**.
- **Etikken minner oss om at der er noen grunnverdier i samfunnet som ikke bør krenkes**, og at rett og politikk har noen grenser :
- - **individenes grunnleggende selvbestemmelse og verdighet**,
- - **inkludering av og informasjon til de det angår**, - **samtykke**, - **åpenhet**, - **anvende de regler som skal anvendes**,
- **Etisk dømmekraft**. ”**Nærværets etikk**”, - **menneskelighet**.
- Når vi er ved **nye spørsmål som angår mennesker og grunnleggende verdier** – og som lovgiver har eller ikke har tenkt over? Muligheten for **etisk uenighet** er viktig.
- Etikken er både samfunnsmessig og individuell.
- **Har miljøet en egen verdi og en etikk?**

- **Evne til etisk refleksjon.**
- **Profesjonsetikken**, - en oppmerksomhet i forhold til å følge de regler som gjelder, og den **særlige makt eller innvirkning man kan ha overfor andre** i kraft av sin yrkesrolle.
- **Dydsetikken**, - almennmenneskelig,
- **Etikk og menneskerettigheter**,
- Etisk refleksjon eller fornuft? Etikk og makt.
- - økt verdipluralisme og flerkulturelle situasjoner kan gi utfordringer,
- - anvendelse av menneskerettigheter som universelle,
- - globalisering, asylrett, andre former for migrasjon,
- - utlendingsloven § 38 "sterke menneskelige hensyn"
- - bruk av medisinsk bioteknologi, - medisinske forsøk,

- **Etiske utfordringer i det globaliserte og teknologiske samfunn** (den italienske jurist og rettsfilosof G. Agamben):
- - nye teknologier gir politikere og jurister nye former for makt, jfr. lov om medisinsk bioteknologi,
- - noen ganger lovreguleres det **uten at det er dannet sosiale og etiske normer i samfunnet først**,
- - vi bruker nye og kompliserte teknologier: - i medisinsk behandling og forskning, - ved assistert befruktning, - surrogati, og - ved fosterdiagnostikk; - disse kan redde liv, men kan også gripe sterkt intervensjonerende inn i menneskelig liv på måter som kan være vanskelige å overskue:
- - bruk av DNA-tester, - vil vi vite alt?
- - hvor langt skal vi lovregulere bruk av nye teknologier?
- - medisiner og patentrettigheter: - fattige land må betale for dyre medisiner som utviklet i rikere land,

- I pluralistiske, moderne og demokratiske samfunn har vi behov for ulike logikker for å kommunisere om samfunnet på,
- Rett, politikk og etikk er ulike måter å kommunisere om felles problemer på. De utfyller hverandre.
- Som individer kan vi ha våre egne politiske, etiske og moralske standpunkter - men vi kommer ofte fram til egne standpunkter gjennom diskusjoner med andre og i samfunnet.
- Vi aksepterer likevel at samfunnet har felles rettslige regler, selv når vi er uenige.
- Eksempler, diskuter forholdet mellom politikk, juss og etikk:
  - - Krigsforbryter-saken:
  - - forslagene om nye menneskerettigheter i Grunnloven,
  - - reglene om barns rettigheter i asylsaker,
  - - lov om medisinsk bioteknologi,
  - - forbudet mot aktiv dødshjelp,

- **Det er komplekst å utvikle politikk, rett og etikk på tvers av geografiske, økonomiske, kulturelle, språklige skillelinjer.**
- Internasjonal rett går fra å regulere forholdet mellom statene til også å regulere forhold innenfor statene.
- Vi har *ikke utviklet tilstrekkelige felles normer og rettslige og politisk-demokratiske institusjoner* og konfliktløsningsmekanismer for å skape regler og løse problemer regionalt og internasjonalt.
- Det er store utfordringer knyttet til utviklingen av internasjonale demokratiske organer.
- Men det er et økende antall internasjonale traktater, organisasjoner, domstoler mv.

- **Rett og makt. Rett og politikk :**
- **Hvorfor er det viktig å forstå rettens oppgaver :**
- - 1) I moderne samfunn utøves makt på mange ulike vis: - politikk, ekspertvelde, markedet, politi, militære, retorisk, symbol,
- - 2) **Lovgivning er en måte å utøve makt på i samfunnet.**
- - 3) **Vedtak i forvaltning og domstoler er gjennomføring av politisk makt ved judisielle og administrative midler,** - selv om det skjer med grunnlag i politiske vedtak, budsjetter, kunnskaper, mv,
- Eks: – EØS-lov, konkurranselov, plan- og bygningslov, barnelov, biotek.l.,
- - 4) Som jurister har et **ansvar** for rettsanvendelsen, selv om det er politikerne som lager lovene,
- - 5) **Retten regulerer og tar beslutninger om vanskelige dilemma og konflikter,** - men som det ikke alltid er klare svar på eller nok kunnskaper om, - Eksempler: - bioteknologiloven, - barnevernloven, - EØS-loven,
- - 6) **Retten er knapt formulert / samfunnet er komplekst,**
- - tolkningen kan være usikker, - rettsregler kan oppleves som utilstrekkelige,
- - samfunnet er hele tiden i forandring, nye konsekvenser dukker opp,
- Eksempler: - konkurranseloven, §§1, 11, - barnevernloven, §4-12, - bioteknologiloven,

- ***Utfordringer for retten i dag – sett i forhold til de oppgaver den har :***
- - samfunnet er i ***rask endring*** med behov for stadig nye lover, avtaler, - retten kan bli (for) ustabil, og uforutsigbar,
- - ***nye kunnskaper og teknologier*** med usikre konsekvenser og risiki, kan gjøre det vanskelig å skape forutsigbare lover, - vi må gi lover selv om vi ikke kjenner konsekvensene,
- - nasjonal rett påvirkes av ***inter- og overnasjonale traktater, domstoler og organisasjoner***, - ***nasjonal og intern rett må forholde seg til et mer komplekst rettskildesystem,***

- Kommunikasjonen på de fleste områder av samfunnet er i dag høyt **spesialisert**.
- Det innebærer utfordringer for utforming av lovgivning, som allmennheten skal kunne forstå.
- **Eksempler på de mange ulike lovgivningsformål og jussens samfunnsmessige betydning:**
  - - menneskerettighetenes omfang og gjennomslag,
  - - ytringsfrihetens omfang,
  - - domstolenes uavhengighet og evne til å løse konflikter, -borgernes tillit til domstolene, (eks 22.juli-saken)
  - - bruken av (fengsels)straff og varetekt i et samfunn, - tilregnelighet,
  - - gjennomføring av likebehandling og ikke-diskriminering,
  - - innvandring og asylrettigheter, - kravene til politisk asyl,
  - - fri bevegelse av varer, tjenester, personer og kapital,
  - - kravet om effektiv "konkurransen" etter konkurranseloven,
  - - beskyttelse av miljøet, - hva er forurensende? – hva skader miljøet?
  - - trygde- og sosialrettigheter, - oppsigelse i arbeidslivet, - barets beste,
  - - folkeretten : når er militær intervensjon i andre land lovlig?(Irak, Libya,Syria)

- **Nasjonal og internasjonal rett :**
- **Retten som nasjonal rett:** - nasjonale lovgivere ,
forvaltning og domstoler, grunnlov,
- - historisk sett territorielt avgrensete samfunn,
- - *felles språk, referanserammer, historie,*
- **Retten som internasjonal rett :** - sterk økning av
internasjonale traktater, organisasjoner og domstoler, - med
betydning for nasjonal rett, - noen med overnasjonale trekk,
- - ikke-intervensjonsprinsippet mellom statene,
- - *økende internasjonalt samarbeid og gjensidig avhengighet* på
mange felt: - miljø, handel, sikkerhet, menneskerettigheter,
klima, teknologi, internett, mv
- Mange trekk ved nasjonal rett og ved rettsteori har
internasjonal opprinnelse: - mrh., naturrett, avtaler, romerrett,
selskapsrett, konstitusjonell rett, mv